

Viatgers i vistes de l'Hospitalet a l'època moderna

Quim Solias

Viatgers i vistes de l'Hospitalet a l'època moderna **Viajeros y vistas de l'Hospitalet en la época moderna** **Travelers and views of l'Hospitalet in modern times**

Quim Solias Huélamo

(Historiador)

RESUM

Aquest article pretén reconstruir a través dels relats de viatgers i les vistes de ciutats alguns aspectes paisatgístics i culturals de l'Època Moderna a l'Hospitalet. Sent aquest un poble de pas en direcció a Barcelona, el llegat dels que van passar per l'indret és útil per conèixer aspectes de l'entorn i la vida urbana entre els segles XVI i inicis del XIX. La crítica a les fonts abastades s'inclou en gran part dins l'estudi egodocumental.

Paraules-clau: Relats de viatgers - Època Moderna - Egodocuments - Vistes de ciutats - Llobregat

RESUMEN

Este artículo pretende reconstruir, a través de los relatos de viajeros y las vistas de ciudades, algunos aspectos paisajísticos y culturales de l'Hospitalet en Época Moderna. Siendo este un pueblo de paso en dirección a Barcelona, el legado de los que pasaron por este lugar es útil para conocer aspectos del entorno y la vida urbana entre los siglos XVI e inicios del XIX. La crítica de las fuentes consultadas se incluye en gran parte dentro del estudio egodocumental.

Palabras clave: Relatos de viajeros - Época Moderna - Egodocumentos - Vistas de ciudades - Llobregat

ABSTRACT

This article aims to reconstruct through the stories of travelers and the views of cities some landscape and cultural aspects of the Modern Age in l'Hospitalet. Being this, a village of passage in the direction of Barcelona, the legacy of those who passed through the place is useful to learn some aspects of the environment and urban

life between the sixteenth and early nineteenth centuries. Criticism of the covered sources is included in the egodocumentary study.

Keywords: Stories of travellers - Modern Ages - Egodocumentary - City views - Llobregat

SUMARI

- 1. Introducció**
- 2. Els viatgers**
- 3. Les vistes de ciutats**
- 4. Conclusió**
- 5. Fonts i bibliografia**

1. Introducció

Durant gran part de l'Època Moderna, una manera perquè la població tingués accés a la informació del que passava a l'entorn europeu era l'ús de les gasetes periòdiques pròpies dels segles XVII i XVIII. Així doncs, en l'àmbit català destacaren la *Gaceta de Barcelona* o les *Noticias Generales*, on es presentaven notícies de tota mena, des d'aspectes polítics o bèl·lics fins a culturals, portades d'arreu del continent. En això m'he inspirat per tractar d'oferir unes poques "notícies" del passat modern poc referenciades en l'àmbit especialitzat de la ciutat de l'Hospitalet. D'aquest mode, exposaré de manera breu les poques vistes i relats de viatgers que van mencionar el poble en aquest període. Aquest format introductorí justifica el terme notícia, així com un element teòricament acrític per parlar d'un esdeveniment passat, causa del mínim valor en conjunt que donaré en les meves explicacions motivades pel nombre de les fonts i el seu origen dispers. Per ordenar-ho, he dividit l'estudi en les impressions dels viatgers sobre l'Hospitalet i, en segon terme, en quatre mapes en els quals surt representada la població entre els segles XVII i XVIII.

L'objectiu d'aquest treball és el de mostrar com algunes fonts i llurs anàlisis, dins d'un marc cultural i més ampli, podrien generar un resultat capaç d'il·lustrar de manera més precisa la societat hospitalenca i el marc paisatgístic que la va envoltar. El breu treball realitzat ha servit, tanmateix, per treure a la llum algunes aportacions dins d'aquests camps d'estudi a través d'una exhaustiva anàlisi de 200 relats de viatgers al seu pas per la península, i més de 100 vistes cartogràfiques de la zona barcelonesa al llarg de l'Edat Moderna. I si bé és obvi que per analitzar l'entorn geogràfic de la zona el més encertat és acudir directament a les fonts geogràfiques, també és interessant seguir de prop aquest tipus de documentació, ja que pot ajudar a obtenir visions ideologitzades, com ara les opinions i impressions que generava l'Hospitalet.

Així doncs, en el present estudi he emprat una metodologia necessàriament oberta i flexible, car la varietat de fonts emprades i la pertinença a mons socials tan diferents exigeixen una perspectiva àmplia. Per això he volgut limitar-ne l'ús a dues tipologies d'elements, mapes i relats de viatgers, i la seva duració en l'Època Moderna. És precisament en aquesta edat que, en el cas de Catalunya, els anys de 1450 a 1833 aproximadament s'impulsa per primer cop una producció i distribució regular d'ambdós tipus de fonts. Per mostrar-ho, m'he centrat en un autor representatiu per a cadascun dels quatre segles entre el XVI i el XIX. No obstant això, el lector podrà trobar també d'altres recursos i autors emprats, com ara les cròniques i dietaris, que suposen un element auxiliar profundament il·lustratiu de les visions del passat.

2. Els viatgers

L'Hospitalet, com a lloc de pas entre Barcelona i tot el sud de la península Ibèrica, ha conegut un incessant flux de visitants durant tota la seva història. Militars, artistes, erudits, polítics i diplomàtics han hagut de caminar pels mateixos camins que els locals, convivint en l'espai i el temps amb persones de multitud d'òrgens. En el seu pas pel poble, tenien com a objectius elements ben diversos, com el comerç o la política, i així ho van mostrar en els seus escrits. D'aquesta manera, no és casualitat que l'Hospitalet, poble que formava part del Camí de Sant Jaume i amb un copatró com Sant Roc tan dirigit cap als peregrins, esdevingués un lloc de trànsit directe amb la Ciutat Comtal. Tanmateix, la presència d'un centre poblacional segur, la proximitat amb la capital del Principat i el fet que hi hagués hospital per refugiar-se van consolidar l'indret com a tal. D'entre totes les històries que es relaten sobre la localitat, s'ha de tenir especialment en compte els coneguts com a *egodocuments*. És a dir, tota aquella font en la qual l'autor o autora escriu sobre les seves vivències i que, de manera comuna, busca que les persones lectores siguin del seu entorn social proper. En els últims anys, diversos historiadors han treballat de forma propera aquestes fonts. Són elements escrits comunament en prosa, ordenats amb certa cronologia i que centren la seva atenció en la personalitat de l'autor. Així doncs, l'historiador James Amelang va posar el focus sobre ells, dividint els egodocuments en categories literàries, com els *dietaris*, gènere ben popular a la Catalunya Moderna, les *autobiografies*, les *històries particulars* o els *relats de viatgers*. (Amelang, 2003; Burke, 2008)

Aquest últim exemple és especialment útil per a un lloc de trànsit continu com va ser l'Hospitalet. Alguns d'aquests viatgers van deixar escrits textos on es reflecteix el seu pensament. Com a font històrica, aquests relats tenen un alt valor, causat pel caràcter espontani de les seves declaracions, ric en experiències i d'una vivesa empírica extraordinària. I encara que puguin arribar a pecar d'estereotipats, constitueixen una lectura a la qual s'ha de mirar amb atenció en entorns de pas com el que ocupa aquest estudi. Per tot això, faré una exposició centrada en el relat de cinc viatgers que es van endinsar en els camins hospitalencs entre els segles *xvi* i inicis del *xix*. Aquests són Enrique Cock (1540-1598), Jakobus Cuelbis (1574-c. *xvii*), Antonio Ponz (1725-1792) i Alexandre Laborde (1773-1842). A ells s'hi sumen altres relats auxiliars de la mateixa època, com el de l'assaonador Miquel Parets (1610-1661) i Jaume Villanueva (1765-1824). (Martínez Shaw, 1982)

El primer personatge amb el qual iniciaré aquesta secció és Enrique Cock, viatger del segle *xvi* natural de Groninga i catòlic, que després de fugir de la seva terra va acabar com a cronista sota les ordres de Felip II. Amb especial atenció va relatar el pas del monarca per terres catalanes, exposant tota mena d'informació històrica, política i cultural de les viles i paisatges per on va passar la comitiva. Però el que fa més interessant el seu discurs són els detalls i opinions personals que reflecteix en la seva obra. La seva relació amb l'Hospitalet es produeix l'abril de 1585, arran de separar-se del seguici reial a causa de l'interès que li va despertar veure el Pont del Diable de Martorell. Segons l'autor, el matí del dia vint-i-nou del mateix mes va creuar l'inaca-

bat pont de fusta de Molins de Rei i, passant per Sant Feliu i Sant Joan Despí, va arribar al migdia a l'Hospitalet. L'objectiu de la seva visita era "aguardar la venida de Su Majestad", causa que el va fer esperar durant tres dies ja que el Rei es trobava visitant Montserrat amb la seva família i una selecció de la comitiva. D'altra banda, l'aspecte més interessant de la seva visita es dona amb el relat de la festa de Primavera celebrada juntament amb els habitants, on es va produir una situació ben interessant. "Alçando un muy alto pino adreçado con flores y naranjas y dedicándolo á su Majestad. En el árbol pusimos este verso que hicimos arrebatadamente:¹

Mirad gran Filipe, Príncipe y Infantas, Y
tú, yerno del Rey, Duque saboyano,
Nosotros archeros, con flores y plantas
Celebrando el día del Mayo lojano.

La fiesta de tu santo, que entre tantas.
Tenemos al principio del verano,
Ofrecemosle el Mayo, pues es venido El
signo Gemini en que sois nacido.

Tienen esto de Maya, hija de Atlante, En
España al fin de tantos años, Cuya fiesta
guardan como importante Las doncellas
niñas con ricos paños Ataviadas, y
porque ningún se espante, Hacen la Maya
sin agravios y daños

El pino verde tiene su asiento Plantado en
lo alto de la sierra, Y estiende sus ramos
en la tierra. Por más que le combate el
aire y viento. Así la Casa de Austria con
alliento Está verde siempre en paz y
guerra; Y en guardar los suyos no se yerra
Debaxo de sus alas con grande tiento.

¡Vivan padre é hijo, Filipe llamados, En
este mundo con bienaventuranja, Y la
gloria les sea aparejada! Acuérdense
siempre de los nobles Estados De Flándres,
cuya gente descansa En veer vuestra
corona muy ensaljada."

Fàcilment es pot apreciar que és una lloa al monarca, destacant dos aspectes bàsics dins els sistemes monàrquics. En primer lloc, la família, en aquest cas Habsburg (Àustria) de la qual es diu que protegeix els súbdits fent florir tant en la guerra com en la pau. En segon terme, es destaca el valor patrimonial de la Monarquia, sent Flandes una joia més dins el conjunt de la Corona. Pel que fa als aspectes metodològics, s'ha de recalcar l'exaltació de l'astrologia i la mitologia, el record de les quals evoca els clàs-

sics grecs i romans que en tanta estima es van tenir durant el Renaixement. Seguint amb la celebració, Cock explica també com els habitants celebren junt amb els seus la festa, de qui diu que encara guarden el costum de les festes del maig. És interessant posar l'atenció en el fet que ell mateix relata que aquesta és una festa antiga a Flandes i que li provoca sorpresa trobar-la aquí també. Una vegada passada la nit, el viatger fa els preparatius per marxar el dia dos a Barcelona, no sense abans donar detall de la ruta que va seguir el monarca cap a Barcelona. Aquesta va passar per Esparraguera, Martorell i Sant Feliu, per tant es podria suposar que va passar per l'Hospitalet el dia set de maig.²

Menys explícites són les descripcions de Jakobus Cuelbis el 1599. De nom castellà, nitzat Diego, va recórrer la península amb el seu amic Joel Koris i un criat asturià del qual no dona cap nom. El seu manuscrit *Thesoro Chorographico de las Espannas* constitueix una font de gran valor dins d'aquest gènere, perquè fa descripcions precises de distàncies, posades i camins al seu temps. Així doncs, de camí des de Montserrat a Barcelona, va deixar escrites les distàncies i parades d'ambdós llocs, on figura "El Ospidal", descrit com un poble i que il·lustra, de nou, el pas del Llobregat a l'altura de Molins de Rei:

Barcelona	
Collbarro . + .	1 Leg.
Esparraguera .	1 Leg.
Martorell	1/2 Leg.
Molin del Rey	2 Leg. buenpuerto
El Ospidal	2 Leg. pueblo
Barcelona	1 Leg.

Figura 1: Detall del *Thesoro Chorographico* on Cuelbis reflecteix les parades cap a Barcelona. CUELBI, Diego. *Thesoro Chorographico de las Espannas*. Madrid: ed. Pascual de Gayangos, Mss/18472, n. d., f. 296v. [BNE]

Un petit viatge per comentar és també el de l'artesà i assaonador barceloní Miquel Parets, qui a la seva autobiografia va deixar constància dels grans episodis sociopolítics que afectaren els voltants de la capital catalana, des de la gran fam de 1631, els episodis del motí del Corpus de Sang, així com la seva participació personal en l'alta política com a Conseller de Barcelona. Així doncs, relata com el dimecres 25 de març del 1626 es va produir, al pas del Camí Reial per la parròquia de Provençana, una important congregació de centenars de persones per veure l'entrada de Felip IV i la seva Cort a Barcelona. La narració comença tot just al lateral dret de l'ermita de Santa Eulàlia, on l'eixordador so de les trompetes fa alçar la vista de l'assaonador. Impressio-

nat per la imatge, es va fixant en les riques vestimentes dels soldats i els nobles que van avançant a pas lleuger tot davant seu. Dins el carruatge més impressionant, conta com "anava sinó un home que aportava una bella barba y era molt gros; y demaní a un criat dels que anaven ab ell qui era, y ell me respongué dient que era lo compte Olivares y que sa majestat no podia tardar". Just després d'això, es van parar centenars de cavalls a pastar al camp d'enfront de Provençana esperant l'arribada del rei. Aquestes pastures segurament restaven per alimentar el bestiar local, si bé eren constants les intromissions i litigis legals entre institucions per raó de les pastures. Tanmateix, per la realitat geogràfica de la zona, es pot dubtar sobre l'autenticitat d'aquestes declaracions a causa de l'escarpament del territori entre aquesta mateixa església i la zona de Ca n'Alòs i Torrasa. Potser caldria ubicar aquest camp en la zona més relativament propera a la Riera Blanca.³

Una breu mirada a aquestes fonts pròpies del XVI i XVII ja indiquen la relació d'hegemonia total de la ciutat de Barcelona sobre el poble. En aquest sentit, els relats corogràfics de Jeroni Pau i Dionís Jeroni Jorba remarquen el tipus de tracte entre la capital i el seu entorn més pròxim. La historiadora Eva Serra ja va apuntar la necessitat d'analitzar les declaracions dels escriptors barcelonins respecte del seu entorn des de la perspectiva de l'anàlisi crítica del discurs. Tant és així que Jeroni Pau, en mencionar l'Hospitalet juntament amb altres viles dels voltants com Sants o Badalona, declara que "magnifiquen la ciutat", tot indicant la realitat de preeminència d'aquesta. També el poble adquiria importància com a lloc de pas per viatges de caire religiós. En primer terme, per trobar-se al camí de Sant Jaume, però d'altra banda per la influència religiosa de Barcelona. Durant les festes populars que es van organitzar arreu de Barcelona amb motiu de la canonització de Raimon de Penyafort, Jaume de Rebullosa va mostrar com multitud de pobles van passar per moltes viles i pobles des de multitud de llocs al seu camí cap a la Ciutat Comtal. En destacà "Sarrià, Santa Coloma de Gramenet, Sant Andreu de Palomar, Sant Just Desvern, Esplugues, Hospitalet, Montcada..."⁴

Saltant cap a la Baixa Edat Moderna, l'historiador il·lustrat Antonio Ponz va fer aquest mateix camí a la inversa. A la seva obra *Viage de España* (1796), composta per divuit volums per encàrrec de Campomanes, en va dedicar un a descriure el paisatge de Catalunya, centrant-se en la ciutat de Barcelona i la seva història, edificis i gent. En un dels relats va explicar la seva marxa de Barcelona: "Tomé el camino real de Lérida, cuyo itinerario es en esta forma: al Hospitalet, S. Feliu, Molins de Rey, S. Andreu de la Barca, Martorell, Veguda-alta, Masquefa, Piera, Vallbona, Molins de Capellades, Pobla, Vilanova, Igualada, Yorba, Mesón del Gancho, Pocarises, Montmeneu, Hostalets, Cervera, Curullada, Tàrraga, Vilagrasa, Belpuch, Mollerusa, Belloc y Lérida. La distancia total es de veinte y quatro leguas [...] se pasa el Llobregat en S. Andreu". Tan extensa descripció mostra la multitud de direccions a les quals un viatger podria enfrontar-se al seu pas per l'indret. A més, explica alguns aspectes del paisatge local, on entre els cultius s'aixequen encara algunes restes vegetals: "el cultivo de todo este territorio es admirable, y da gusto ver sus riberas frondosas de álamos y pinos, y otras plantas."⁵

Pocs anys després, Alexandre Laborde va repetir aquesta ruta. L'autor, que va escriure el *Voyage pittoresque et historiques de l'Espagne* (1806) en quatre volums, va trobar finançament en Godoy fins que va caure en desgràcia. En aquest punt, es va veure obligat a malgastar els seus propis recursos en la publicació de l'obra, amb el risc perenne d'abocar la seva família en fallida econòmica.⁶ Al camí que descriu cap a Montserrat, s'inclouen els passos a seguir des de la ciutat de Barcelona. Sortint de la porta de Sant Antoni, es travessen els "belles campagnes qui avoisinent cette ville", podent-se veure les viles de Sants, Sant Boi, Sarrià i Sant Just. Seguint des de la Creu Coberta, "on pase à l'Hospitalet et à san Feliu, et par une courte avenue de peupliers on parvient au pont de Molins de Rey". Els boscos d'àlbers, tan típics dels hàbitats humits propers als rius com el de l'Hospitalet, queden palesos en aquesta estampa.⁷

Un últim viatge, aquesta vegada literari, és el que protagonitza el teòleg i historiador Jaume Villanueva i Astengo. Entre 1803 i 1821 va escriure vint-i-dos volums de la seva obra *Viage literario a las Iglesias de España*, finançada pel seu germà, el diputat Joaquim Villanueva. Com a curiositat, va ser ell qui va treballar en la traducció de l'obra de l'anterior autor, Alexandre Laborde, a càrrec de la Reial Acadèmia d'Història. Al volum divuit del seu *Viage*, va fer una mínima menció a l'església de Santa Eulàlia de Provençana respecte d'una col·lació vicarial datada al 14 de desembre de 1333. Aquesta es va fer a favor de Blas Armengol o Bernardo Gerdali (o Grau). Com a clàusula, incorporava "quandi nobis et rectori ipsius ecclesiae placuerit". (Villanueva, 1851: t. 1, 8)

3. Les vistes de ciutats

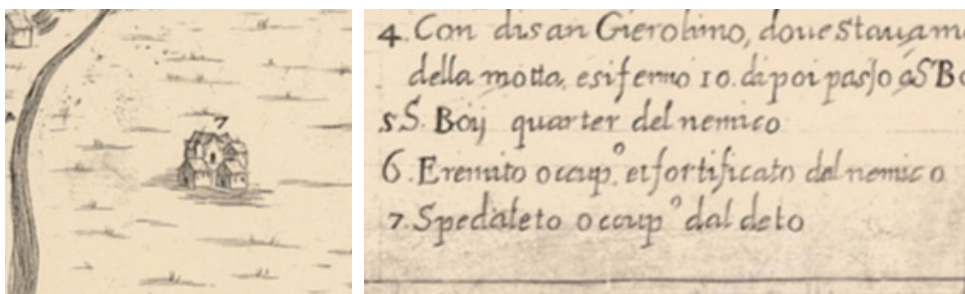
En un altre apartat s'han de situar les representacions de l'Hospitalet mitjançant les vistes i mapes que es feien a Barcelona a vista d'ocell o des de Montjuïc. Com a gènere, van experimentar una gran expansió durant el segle XVI lligades als encàrrecs de les administracions, però també dins de la producció cultural per a la venda al públic. Val a dir que no s'han de confondre amb la precisió que donaven els mapes i la cartografia, ja que les vistes se centren a mostrar tant la bellesa de l'indret, com els fets importants que es desenvolupen a l'entorn. Per això, faré referència a quatre vistes en les quals l'Hospitalet sortia representada dins del marc global de la pintura. D'aquestes, dues s'emmarquen dins la Guerra dels Segadors (1640-1652) i les altres dues a la Guerra de l'Aliança (1688-1697) i la de Successió (1701-1714). (Kagan, 2000)

El primer que comentaré és el de Giovanni Antonio Franco, que al 1651 va publicar a Milà una estampa del setge de Barcelona del mateix any. L'obra, titulada *Vero et giusto Disegno della Pianta della Citta et Assedio di Barcelona posta dal'Armi Cattoliche sotto il Comando del Serenisimo D. Gio: D'Austria. L'Anno 1651*, està dedicada a "Danielle de'Capitani di Scalve". Encara que la seva traça sigui d'estil senzill, consta de trenta-dues detallades descripcions en la llegenda. Una d'elles, dedicada a l'Hospitalet, diu "Spedaleto ocoup(ato) dal deto". És a dir, "L'Hospitalet, ocupada del dit (enemic)". El significat és profundament lògic, ja que l'Hospitalet durant la Guerra de Successió, va

ser un focus ,de resistència davant l'avenç de les tropes habsbúrgiques. D'altra banda, al gravat queda representada la zona amb cinc cases acompanyades de les respectives xemeneies i uns pocs camps de cultius al seu voltant. Val a dir que no es fa una descripció precisa del poble, ja que la intenció de l'artista de focalitzar el punt de mira a Barcelona impedeix fer una representació acurada de la resta d'escenaris. També falten representacions de camins, així com d'altres pobles dels voltants:

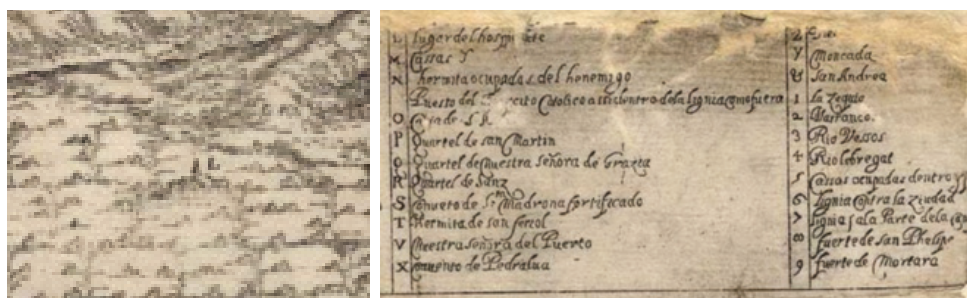
Mapa 1: La ciutat de Barcelona sota setge de la Monarquia Hispànica al 1651. Es pot veure com els campaments envolten completament la capital.

Figures 2 i 3: A l'esquerra, detall de la part superior-esquerra amb la representació de l'Hospitalet d'Antonio Franco, on s'aprecia també el Llobregat i Sant Boi amb un dels campaments. A la dreta, llegenda del mapa. FRANCO, Giovanni Antonio, Vero et giusto Disegno della Pianta della Città et Assedio di Barcelona. Milano: n. e., 1651, in *Atles de Barcelona*, de Ramon Solei, 24.

Fent una ràpida ullada dins la vista completa del mapa i el detall que s'exposa a sota, es poden extreure algunes conclusions. Segurament aquesta és una de les primeres imatges que es tenen del poble, que dins l'imaginari col·lectiu de l'època es representaria com un lloc petit en comparació amb la gran ciutat barcelonina, però de certa importància. Més enllà de la influència bèl·lica de la zona envers el territori, s'ha de tenir en compte el fet que apareixerà a les representacions sempre per sobre d'altres pobles com Cornellà o Esplugues. Aquest és un fet significatiu, que podria tenir explicació en la relativa major població que tenia l'Hospitalet en comparació amb les viles i pobles del voltant durant l'Època Moderna, i sobretot, en la realitat de *lloc de pas* en qualsevol direcció que suposava l'indret. (Codina, 1988)

Així mateix, la vista següent és la d'And Parisius, l'obra del qual guarda una estreta versemblança amb l'anterior. De títol ambigu, *Fortín de San Bernardo que ocuparon los franceses y luego fue ocupado por los nuestros*, va representar també Barcelona, però amb un estil més elaborat i amb més detalls. Sota el nom de "Lugar del Hospitalet", la localitat apareix amb la mateixa idea conceptual de cinc cases, amb l'afegit d'una torre d'església que podria representar Santa Eulàlia. A més, al seu voltant, apareixen rastres de parcel·les de conreus que s'estenen fins al riu:

Figures 4 i 5: A l'esquerra, detall de la part superior-esquerra amb la representació de l'Hospitalet a la vista d'And Parisius. L'església parroquial és al centre de la zona. A la dreta, llegenda. PARISIUS, And, Mapa del setge de Barcelona de 1652, s. I., s. e., c. 1652. [BdC]

En aquesta mateixa època, un interessant element paisatgístic en la ruta de Barcelona cap al poble queda abandonat i comença un important deteriorament: el monestir de Santa Maria de Valldonzella. Aquesta comunitat femenina va tenir certa importància dins la vida religiosa de Barcelona fins a la Guerra dels Segadors, que va provocar el seu canvi d'ubicació cap a Barcelona esperant poder tornar a Valldonzella algun dia. No obstant això, aquest retorn mai no va arribar i es van haver de reubicar a Santa Maria de Nazaret a l'actual carrer de Valldonzella, anomenat més tard així en record del seu origen. L'autor del qual parlaré ara, de la Feuille, va retratar les runes d'aquest mateix monestir situat entre la porta de Sant Antoni i la Creu Coberta, que va ser utilitzat com a campament de campanya a la Guerra. (Paulí, 1972)

En l'agitació dels primers anys del segle XVIII, va ser el ja esmentat Daniel de la Feuille qui il·lustrà, al seu mapa *Barcelonne* (1702), les restes d'aquest monestir, que amb el pas dels anys va deixar d'aparèixer a les vistes de Barcelona. D'altra banda, i pel tema que ens ocupa, s'ha de destacar el mapa de Catalunya de Daniel de la Feuille editat a Amsterdam l'any 1706. Sota el títol de *Principauté de Catalogne*, apareixen els principals pobles, viles, monestirs i ciutats del Principat, juntament amb algunes representacions de les majors fortificacions de Catalunya. Al centre de la imatge es pot veure "Ospitalet", on de nou s'aprecien alguns elements semblants, com les cases al voltant de la parròquia, encara que amb l'aura minimalista que envolta l'escena a causa de la grandària de conceptes que vol representar l'obra.

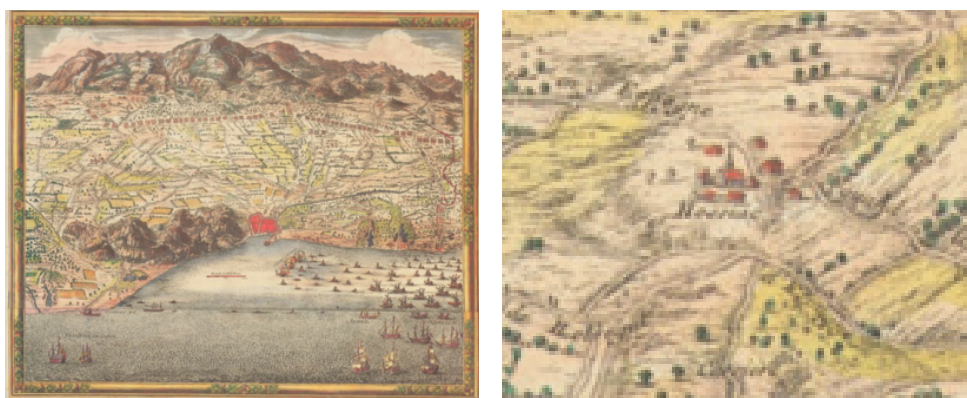

Figura 6: Detall del mapa de Catalunya de De la Feuille; al centre es troba la icona d'"Ospitalet". LA FEUILLE, Daniel de, Principauté de Catalogne. Amsterdam: Oorlogs, 1706, n. 8 in *Atlas de Barcelona*, de Ramon Soley, 67.

L'última representació és la del francès Sébastien de Pontault de Beaulieu, enginyer militar al servei del rei Lluís XIV. En la seva vista, publicada de manera pòstuma i titulada *Echelle de Mille Toises*, va representar el setge a la ciutat de Barcelona del 1697 amb gran vivesa i precisió, si bé no es va publicar fins ja ben entrat el segle XVIII. A la planxa número 28 dels *Glorieuses Conquêtes de Louis le Grand*, apareix l'Hospitalet sota el nom d'"Hossiac", repetint-se de nou la idea d'una sèrie de cases al centre de les quals hi ha l'església. Al voltant, arbres i camps ocupen el decorat de l'estampa, mentre el camí que recorre el poble des de la Porta de Sant Antoni fins al Llobregat dicta: "Chemin pour aller en Espagne quand le Llobregat est Gros". En contraposició, el "Chemin de Llobregat ou d'Espagne" creuaria, partint de la Creu Coberta, en direcció la zona del Prat i Sant Boi.

És la representació més precisa de totes les exposades, ja que aporta elements com el camí travesser del poble, les propietats agràries dels voltants, els pocs arbres que envoltaven aquest paisatge eminentment agrícola i, finalment, les construccions que

segueixen una forma relativament rectilínia, tal i com ho devia fer la localitat de l'època. Podria també ser un indicatiu de la limitada, però puixant, creixença de la població a l'Hospitalet, que més tard il·lustraria una altra persona de pas pel poble com el Baró de Maldà. D'entre les moltes opinions que va mostrar al seu dietari sobre l'Hospitalet, se n'ha de destacar una per la brevetat i exactitud geogràfica que fa del poble, així com un "bastant llarg i ample". Aquests dos elements queden ben clars al mapa de Baileau. (Codina, 1987: v. III, 222)

Mapa 2: A l'esquerra, vista de Sébastien de Pontault de Barcelona i els seus voltants. Figura 7: A la dreta, detall de la part superior-esquerra amb la representació de l'Hospitalet. Els camps, camins i petits boscos són interromputs per la presència del poble i els camins que l'envolten. BEAULIEU, Sébastien de Pontault de, "Planche 28", Les glorieuses conquêtes de Louis Le Grand roy de France et de Navarre dédiées au roy. París: n. e., t. 2, 1727, n. 28. [ICGC, RM.3984]

4. Conclusió

La ruta dels viatgers d'aquest període per l'Hospitalet es va produir sempre seguint l'antic traçat de la Via Augusta des de Barcelona, sota el nom del Camí Ral. En sortir de la Porta de Sant Antoni, s'arribava després d'un kilòmetre i després de passar per l'antic monestir de Santa Maria de Valldonzella a la bifurcació de la Creu Coberta. Agafant el camí central i travessant algunes rieres i torrents com la Riera Blanca, es passava ben a prop de l'ermita de Santa Eulàlia després de mil metres més. Seguint el camí, i havent fet dos kilòmetres des d'allà, s'albiraven algunes cases aglutinades al voltant de l'hospital i l'església parroquial. El marc natural de la zona, profundament canviat al llarg dels segles per l'activitat humana, devia estar protagonitzat pels camps de cultius i algunes petites motes d'arbres com els que són descrits pels viatgers i que també es mostren en algunes vistes: pins, àlbers i alguns fruiters com els tarongers. Sobre la influència d'aquests mapes en els viatgers, no se'n té cap constància escrita, si bé eren objectes molt comercialitzats a partir del XVII, cosa que podria portar a reflexionar sobre l'influx d'aquestes imatges sobre els escriptors i l'esfera pública.

Respecte dels avantatges que podia oferir l'Hospitalet respecte d'altres viles de pas cap a la Barcelona d'Època Moderna, eren les d'una ruta segura envers les crescudes que dificultaven el pas del riu Llobregat en punts més baixos del seu curs com la zona del Prat. A més, el factor de la seguretat d'una via que portava a multitud de ponts i passos a les zones de Sant Boi, Molins de Rei, Sant Andreu o Martorell, i juntament amb això, més punts d'estacionament per a resguardar-se dels perills del viatger com són la nit o el mal temps, feien del poble un lloc ideal per passar en el camí d'entrada o sortida de Barcelona. Un altre punt a favor rau en el fet que el poble es trobava en una de les rutes principals per arribar al monestir de Montserrat, de gran valor a l'època. Tots aquests viatgers i peregrins podien trobar un molt bon refugi a l'hospital per prosseguir amb forces renovades el seu camí. Tanmateix, no s'ha d'obviar la possibilitat que les riuades dels diferents torrents que s'havien de travessar afectessin el trànsit habitual a la zona, podent ser un factor per a la desviació del camí de Barcelona cap al terreny de Sarrià.

D'altra banda, el fet que l'Hospitalet sigui poc esmentat en les fonts seleccionades durant aquest període pot respondre a diferents raons. En primer lloc, els factors literaris. Els autors que descriuen l'arribada a Barcelona es refereixen al seu *hinterland* d'una manera homogènia i amb breus mencions. Així, no materialitzen el nom dels pobles que passen just abans de l'entrada de la ciutat, per la qual cosa són constants les referències a *villes du chemin* de les quals parlaren autors com Norberto Caimo. En segon terme hi ha la gran varietat de direccions i vies d'entrada a què està sotmesa la Ciutat Comtal. Tant per mar com pels nombrosos camins que portaven a Badalona, el Vallès, Sarrià, Sants i altres vies, són moltes les opcions que es presenten per al viatger, cosa que redueix significativament les probabilitats de fer troballes de relats de viatgers que mencionin l'Hospitalet. S'adverteixen també els canvis al tipus de transport causats per l'estabilització dels camins a l'Espanya del segle XVIII, les millores tecnològiques, el creixement de les rutes marítimes, així com per l'entrada en un nou món al qual les fronteres que imposaven els murs de les ciutats deixen d'afectar tant els viatgers. Així doncs, en les etapes prèvies són comunes les estades de viatgers en l'indret a la nit. En canvi, a partir d'aquest mateix segle, es veuran canvis progressius en aquest aspecte en un poble en expansió.

Definitivament, l'Hospitalet de Llobregat ha estat al llarg de tota la seva història un lloc de trobada entre visitants de tot el món, motiu pel qual l'activitat viatgera, els seus camins i les representacions de les vistes sobre la zona ajuden a comprendre la realitat del territori des d'un marc més ampli. I encara que no s'han d'agafar aquestes fonts al peu de la lletra, sí que ajuden a comprendre les impressions i imatges que va generar l'indret en la mentalitat col·lectiva.

NOTES

1. A aquests mateixos tarongers es refereix Jeroni Pau a Barcino, tot parlant del *hinterland* barceloní. (PAU, Jeroni. Barcino. Ed. Mariàngela Villalonga. Barcelona: Curial, 1986, vol. I, p. 322); CODINA I VILÀ, Jaume. *Els pagesos de Provençana (984-1807)*. Barcelona: Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, 1987.

2. Cock, Enrique. *Relación del Viaje hecho por Felipe II en 1585*, eds. Alfredo Morel-Fatio et Antonio Rodríguez Villa. Madrid: Aribau, 1876, p. 141-142; s'ha de destacar que l'entrada a Barcelona del monarca es va produir enmig de grans polèmiques amb el Consell de Cent. Els consellers volien que entrés guardant els honors del càrrec de Comte de Barcelona, mentre que Felip II s'hi negava al·ludint que les anteriors visites ja havia procedit d'aquest mode. A més, segons Cock deixa escrit, aquesta vegada només estava de pas per saludar la seva filla i el seu gendre, Catalina i Carles Manuel de Saboya. Finalment, i per gran enuig dels polítics municipals, va passar ràpidament amb el seu cotxe a les set de la tarda i només es va parar davant el Palau del Virrei, on els ducs l'esperaven. (CHAMORRO ESTEBAN, Alfredo, *Barcelona y el Rey*. Madrid: La Tempestad, 2018)

3. PARETS, Miquel, *Crònica*, ed. Maria Rosa Margalef. Barcelona: Barcino, 2011, v. I, p. 184-187; les deliberacions del Consell de Cent donen bona mesura del tractament d'aquest bestiar al llarg del segle XVII. Destaca, però, la denúncia contra el poble per raó dels camps de pastures formulada l'any 1691. (BRUNIQUEL I RIERA, Esteve, *Rúbriques*. Barcelona: n. e., n. d., v. III, c. 64, p. 78).

4. Resta per estudiar la influència de la classe dominant barcelonina dins la societat hospitalenca a l'Edat Moderna, si bé les *Rúbriques* de Bruniquer, així com els treballs de Codina, poden donar bones indicacions; PAU, Jeroni, "Barcino", p. 339; SERRA I PUIG, Eva, "Poder polític: municipi, Generalitat i virrei", *Barcelona Quaderns d'Història*, n. 9, 2003, p. 25-27; JERONI JORBA, Dionís, *Descripción...* Barcelona: s. e., 1589, 17v; REBULLOSA, Jaume, *Relación de las grandes fiestas...de su hijo San Ramón de Peñafort*. Barcelona: J. Cendrat, 1601.

5. La persona lectora segurament es preguntarà sobre la manca d'exposicions de fonts del període entre 1640-1790. Destaca com a causa la realitat molt convulsa del Principat entre aquests anys, que dificulta la gestió de fonts fora del món militar; PONZ, Antonio, *Viage de España, ó Cartas, en que se da noticia de las cosas mas apreciables, y dignas de saberse que hay en ella*. Madrid: Joaquín Ibarra, vol. 14, 2ª ed., 1796, p. 131-132.

6. D'ORMESSON, François et THOMAS, Jean-Pierre, *Jean-Joseph de Laborde, banquier de Louis XV, mécène des Lumières*. París: Perrin, 2002.

7. DE LABORDE, Alexandre, *Voyage pittoresque et historique de l'Espagne*, v. 1. París: Pierre Didot, 1806, p. 12.

ÍNDIX DE FONTS

BEAULIEU, Sébastien de Pontault de, "Planche 28", *Les glorieuses conquestes de Louis Le Grand roy de France et de Navarre dédiées au roy*. París: n. e., t. 2, 1727, n. 28.

COCK, Enrique, *Relación del Viaje hecho por Felipe II en 1585*. Madrid: ed. Alfredo Morel-Fatio et Antonio Rodríguez Villa, Aribau, 1876.

CUELBIS, Diego, *Thesoro Chorographico de las Espannas*. Madrid: ed. Pascual de Gayangos, Mss/18472, n. d.

FRANCO, Giovanni Antonio, *Vero et giusto Disegno della Pianta della Citta et Assedio di Barcelona*. Milano: n. e., 1651.

LA FEUILLE, Daniel de, *Principauté de Catalogne*. Amsterdam: Oorlogs, 1706, n. 8.

PARETS, Miquel, *Crònica*. Barcelona: ed. Maria Rosa Margalef, Barcino, 2011.

Parisius, And, Fortín de San Bernardo que ocuparon los franceses y luego fue ocupado por los nuestros, s. l., s. e., 1652.

PONZ, Antonio, *Viage de España, ó Cartas, en que se da noticia de las cosas mas apreciables, y dignas de saberse que hay en ella*. Madrid: Joaquín Ibarra, vol. 14, 2ª ed., 1796.

SOLEY, R., *Atles de Barcelona*. Barcelona: Mediterrània, 1999.

VILLANUEVA I ASTENGO, Jaume, *Viage Literario a las iglesias de España*. Madrid: Real Academia de Historia, t. 18, 1851.

BIBLIOGRAFIA

AMELANG, James, *El vuelo de Ícaro. La autobiografía popular en la Europa Moderna*. Madrid: Siglo XXI, 2003.

BOTEY, Jaume, *Bibliografía sobre L'Hospitalet*. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, 1985.

BURKE, Peter, *What is Cultural History?* London: Polity, 2008.

CAMÓS, Joan; SANTACANA, Carles, *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. L'Hospitalet: Ajuntament de l'Hospitalet i CELH, 1997.

CODINA I VILÀ, Jaume, *Els pagesos de Provençana (984-1807)*. Barcelona: Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, 1987.

PAULÍ MELÉNDEZ, Antoni, *Santa Maria de Valldonzella*. Barcelona: 1972.

MARTÍNEZ SHAW, Carlos, "El llibre de viatges com a font històrica", *L'Avenç*, n. 51, 1982, p. 526-528.

MORÁN I OCERINJAÚREGUI, Josep, "Toponímia antiga de l'Hospitalet de Llobregat", *Catalan Review. Internacional Journal of Catalan Culture*, vol. 13, 1999, p. 155-160.

PIERA GONZÁLEZ, Marta, "Les Masies de l'Hospitalet", *Beca del Museu i de l'Arxiu Municipal de l'Hospitalet*. L'Hospitalet: Ajuntament de l'Hospitalet.

RICHARD, Kagan L., "Cartografía y comunidad en el mundo hispánico", *Pedralbes*, n. 20, 2000, p. 11-36.

SOLEY, Ramon, *Atlas de Barcelona*. Barcelona: Mediterrània, 1998.